

Groepstraining ‘De Schatkist’ voor kinderen met een visuele beperking

Werkblad, versie februari 2018

Dit is een gezamenlijk werkblad van de volgende kennisinstituten:

Colofon

Ontwikkelaar / licentiehouder van de interventie

Naam organisatie: VIVIS

E-mail: mitveld@bartimeus.nl, censing@bartimeus.nl

Website (van de interventie): <https://www.bartimeus.nl/cliënten/agenda/training-omgaan-met-de-visuele-beperking-kinderen-7-9-jaar>

Contactpersoon

Vul hier de contactpersoon voor de interventie in, wanneer deze afwijkt van de ontwikkelaar of licentiehouder.

Naam: Miranda in 't Veld (ambulant begeleider, doelgroep kind & jeugd) en Cornelia Ensing (GZ-psycholoog, doelgroep kind & jeugd)

E-mail: mitveld@bartimeus.nl, censing@bartimeus.nl

Referentie in verband met publicatie

Naam auteur interventiebeschrijving: Miranda in 't Veld en Cornelia Ensing

Titel interventie: Groepstraining 'De Schatkist' voor kinderen met een visuele beperking

Databank(en):

Plaats, instituut: VIVIS

Datum: maart 2021

Inhoud

Colofon	2
Inhoud	3
Samenvatting	4
Doelgroep	4
Doel	4
Aanpak	4
Materiaal.....	4
Onderbouwing.....	4
Onderzoek.....	4
1. Uitgebreide beschrijving	5
1.1 Doelgroep.....	5
1.2 Doel	6
1.3 Aanpak	6
2. Uitvoering	9
3. Onderbouwing	11
4. Onderzoek	14
5. Samenvatting Werkzame elementen	15
6. Aangehaalde literatuur.....	17

Samenvatting

Doelgroep

De groepstraining 'De Schatkist' is bedoeld voor kinderen tussen de 7 en 9 jaar oud (groep 4 of 5 op het regulier basisonderwijs) met een visuele beperking. Het gaat daarbij om kinderen die ten gevolge van hun visuele beperking moeilijkheden ervaren op het gebied van sociaal-emotionele vaardigheden.

Doel

De groepstraining vergroot de sociaal-emotionele vaardigheden van kinderen met een visuele beperking, met als doel beter te kunnen functioneren thuis, op school en in contact met leeftijdgenoten.

Aanpak

De Schatkist is een groepstraining, waarin vaardigheden getraind worden in de vorm van opdrachten en spellen. De groepstraining bestaat uit zes bijeenkomsten van twee uur, die wekelijks op een vaste plaats en tijdstip plaatsvinden. De groepstraining wordt laagdrempelig aangeboden wanneer er moeilijkheden gesignaleerd worden op het gebied van de sociaal-emotionele ontwikkeling van een kind.

Materiaal

Tijdens elke bijeenkomst staat een thema centraal en worden verschillende vaardigheden geoefend. Ter ondersteuning van deze vaardigheden worden spellen en knutselwerken gebruikt; verschillende soorten spel- en knutselmateriaal zijn hierbij nodig. Zo wordt er bijvoorbeeld een eigen schatkist gemaakt waar kinderen hun spel- en knutselmateriaal in kunnen verzamelen.

Onderbouwing

Groepstraining De Schatkist werkt op basis van bewegen en beleven, doen en ervaren en is gebaseerd op de volgende methoden:

- Sherborne (Veronica Sherborne): Sherborne werkt via eenvoudige bewegingservaringen en helpt kinderen zich te concentreren en te richten op het eigen lichaam.
- Rots en Water (Freerk Ykema): Rots en Water maken gebruik van een psychofysieke didactiek, wat inhoudt dat startend vanuit een fysieke invalshoek, mentale en sociale vaardigheden worden aangereikt en verworven.
- Ervaringsleren: Ervaringsleren is een methodiek die gebaseerd is op leren door ervaringen; kennis op doen door zelf te doen, te ontdekken, te reflecteren en te evalueren.

Onderzoek

Er is nog geen onderzoek gedaan naar groepstraining De Schatkist.

1. Uitgebreide beschrijving

1.1 Doelgroep

Uiteindelijke doelgroep

De groepstraining 'De Schatkist' is bedoeld voor kinderen tussen de 7 en 9 jaar oud (groep 4 of 5 op het regulier basisonderwijs) met een visuele beperking. Het gaat hierbij om kinderen die ten gevolge van hun visuele beperking moeilijkheden ervaren op het gebied van hun sociaal-emotionele ontwikkeling. Problemen op het gebied van sociaal-emotionele ontwikkeling bij het kind kunnen eveneens door ouders/verzorgers, leerkrachten en/of het behandelteam gesignaleerd worden.

Intermediaire doelgroep

De Schatkist richt zich ook op de intermediaire doelgroep: de ouders/verzorgers die betrokken zijn bij het kind. Zij hebben een belangrijke rol in het stimuleren van de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind en kunnen behoefte hebben aan ondersteuning en handvatten hiervoor.

Selectie van doelgroepen

De toelatingscriteria zijn over het algemeen als volgt:

- Het kind is tussen de 7 en 9 jaar oud en volgt regulier basisonderwijs (groep 4 of 5)
- Het kind heeft een visuele beperking (volgens de richtlijnen van de WHO: visus <0.30 en/of gezichtsveld <0.30, en/of een cerebrale visuele stoornis) en wordt door een behandelteam begeleid vanuit een zorgorganisatie die gespecialiseerd is in een visuele beperking.
- Ouders/verzorgers, leerkrachten of het behandelteam signaleren beperkingen op het gebied van de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Deze signalen worden in het behandelteam besproken en op basis hiervan wordt er besloten of het kind baat kan hebben bij groepstraining 'De Schatkist'. Het behandelteam meldt het kind in overleg met de ouders aan.
- De training is een laagdrempelig middel om de sociaal emotionele ontwikkeling te versterken, waar die door de visuele beperking mogelijk negatief beïnvloed wordt. Hierdoor worden er geen specifieke meetinstrumenten ingezet om de sociaal emotionele ontwikkeling te beoordelen.
- Het kind en de ouders/verzorgers beheersen de Nederlandse taal voldoende.
- Het kind is in staat tot zelfreflectie passend bij de leeftijd.
- Het kind en de ouders/verzorgers stemmen in met deelname aan de training en zijn gemotiveerd om hun eigen rol te vervullen binnen de training en in de opvoeding.

Contra-indicaties

- Het kind heeft een comorbiditeit die ook invloed heeft op het sociaal-emotioneel functioneren, zoals bijvoorbeeld een Autismespectrumstoornis (ASS) of een gedragsstoornis (ODD/CD), vastgesteld op basis van de DSM-V. In overleg met het behandelteam kan hierop een uitzondering gemaakt worden.

Betrokkenheid doelgroep

De Schatkist is ontwikkeld door ambulant begeleiders in samenwerking met psychologen binnen Bartiméus. Hierbij is de (intermediaire) doelgroep zelf niet betrokken geweest. Het draaiboek, met hierin het programma van De Schatkist, is in de loop der jaren doorontwikkeld en aangepast, waarin vaste programmaonderdelen zijn opgenomen. Tijdens het voorgesprek met ouders kunnen belangrijke aandachtspunten voor het kind aan bod komen. Deze aandachtspunten kunnen op maat worden ingevoegd in de training of bepaalde programmaonderdelen kunnen meer aandacht krijgen op basis hiervan. Na de training vindt er een individueel evaluatiegesprek plaats met de trainers en de ouders/verzorgers van het kind. Hierin worden de resultaten en ervaringen van de groepstraining besproken en wordt er besproken of de hulpvragen zijn beantwoord. Indien nodig wordt er gekeken of aanvullende groepstrainingen of individuele begeleiding geïndiceerd zijn. Feedback over de training kan meegenomen worden in eventuele aanpassingen van de training.

1.2 Doel

Hoofddoel

De groepstraining vergoot de sociaal-emotionele vaardigheden van kinderen met een visuele beperking, met als doel beter te kunnen participeren [binnen het gezin, op school en in het contact met leeftijdsgenootjes].

Subdoelen

Subdoelen voor de doelgroep:

1. Na afloop van de training is het kind beter in staat tot zelfreflectie (in relatie tot de visuele beperking)
2. Na afloop van de training is er een toename van de (non-) verbale communicatie in het contact met de ander en is het kind beter in staat (non-) verbale communicatie van de ander te interpreteren (in relatie tot de visuele beperking).
3. Na afloop van de training weet het kind beter wat hem of haar steun geeft en kan dit inzetten om een probleem op te lossen.
4. Na afloop van de training is er sprake van een toename van het lichaamsbewustzijn. Lichaamsbewustzijn is een basisvoorwaarde om tot communicatie te komen bij kinderen met een visuele beperking.
5. Na afloop van de training herkent en uit het kind beter zijn of haar emoties en gaat hier op een meer passende manier mee om.
6. Na afloop van de training komt het kind op een meer passende manier voor zichzelf op en weet hierbij grenzen aan te geven en deze ook toe te passen.
7. Na afloop van de training kan het kind om hulp vragen wanneer nodig en weet hoe hij of zij hulp kan bieden aan een ander.
8. Na afloop van de training speelt / werkt het kind beter samen met een ander kind.

Subdoelen voor de intermediaire doelgroep:

1. Ouders hebben inzicht in hoe zij hun kind kunnen begeleiden en ondersteunen in zijn of haar sociaal-emotionele ontwikkeling
2. Ouders hebben inzicht in hun opvoedingsvaardigheden met betrekking tot de sociaal-emotionele ontwikkeling van hun kind en weten hoe zij deze kunnen optimaliseren

1.3 Aanpak

Opzet van de interventie

De Schatkist is een groepstraining voor kinderen met een visuele beperking die moeilijkheden ervaren op het gebied van sociaal-emotionele ontwikkeling. In de groepstraining worden vaardigheden geoefend in de vorm van opdrachten en spellen. De groepstraining bestaat uit zes bijeenkomsten van twee uur, die wekelijks op een vaste plaats en tijdstip plaatsvinden. De groepstraining wordt laagdrempelig aangeboden bij signalen van moeilijkheden op sociaal of emotioneel gebied bij een kind. De opzet en de bijeenkomsten van de groepstraining omvatten het volgende:

1. Werving van deelnemende kinderen
2. Voorgesprek met de ouders/verzorgers
3. Bijeenkomst 1: Kennismaken; hoe maak ik contact en een eigen schatkist versieren
4. Ouderbijeenkomst, voor ouders die hier behoefte aan hebben
5. Bijeenkomst 2: Een eigen plek, waar voel ik mij fijn
6. Bijeenkomst 3: Besef van eigen grenzen, je rustig en sterk voelen
7. Bijeenkomst 4: Opkomen voor jezelf en hulp vragen
8. Bijeenkomst 5: Samenwerken en eigenschappen

9. Bijeenkomst 6: Afscheid nemen; ik ben trots op mijzelf
10. Evaluatie van de effecten van de training

Inhoud van de interventie

Stap 1: Werving

Ouders/verzorgers en leerkrachten kunnen moeilijkheden signaleren die betrekking hebben op de sociaal-emotionele ontwikkeling van een kind en kunnen dit bespreken met het behandelteam. Zij kunnen via een gesprek met de betrokken behandelaar nagaan of een kind kan deelnemen aan groepstraining De Schatkist. De trainers van De Schatkist bespreken in het behandelteam of deelname van het kind passend is en toetsen hierbij gezamenlijk de toelatingscriteria en contra-indicaties. Na akkoord van het behandelteam [wordt het kind door de behandelaar aangemeld] en vindt er een voorgesprek plaats tussen de trainers en de ouders/verzorgers van het kind.

Stap 2: Voorgesprek

Tijdens dit voorgesprek worden de hulpvragen geïnventariseerd, het huidige sociaal-emotionele functioneren besproken en of er al eerder aandacht voor is geweest en/of er al eerdere trainingen zijn gevolgd. Ook wordt er tijdens het voorgesprek algemene informatie en uitleg gegeven over de groepstraining.

In deze interventiebeschrijving worden de thema's en vaardigheden per bijeenkomst van de groepstraining beschreven. Voor een uitgebreide beschrijving van de oefeningen, spellen, [huiswerkopdrachten] en programmaonderdelen wordt er verwezen naar het draaiboek van de groepstraining.

Stap 3: *Bijeenkomst 1: Kennismaken; hoe maak ik contact en een eigen schatkist versieren*

Tijdens deze bijeenkomst staan de volgende thema's en vaardigheden centraal:

- *Bewegingsthema's*
(Oog)contact maken en vertrouwen
- *Vaardigheden*
Kind leert in groepsverband luisteren naar elkaar, reageren op de ander, zelf centraal staan en iets vertellen over zichzelf.
- *Doel*
Vergroten van het zelfinzicht / zelfreflectie.

Stap 4: Ouderbijeenkomst

Na de eerste bijeenkomst wordt bij de ouders/verzorgers van het deelnemende kind nagevraagd of er behoefte is aan een ouderbijeenkomst. [Dit vindt doorgang bij 3 of meer ouders, als één of twee ouders belangstelling hebben zal dit individueel georganiseerd worden. De gespreksonderwerpen worden dan in samenspraak met de ouders gekozen. Deze zijn gerelateerd aan het doel van de Schatkist en de doelen van de kinderen en hoe ouders opvoedvaardigheden kunnen vergroten met betrekking tot het sociaal emotioneel functioneren van hun kind.] In de laatste 10 minuten van iedere trainingsbijeenkomst worden ouders geïnformeerd over wat er tijdens de bijeenkomst aan bod is gekomen, kinderen doen oefeningen voor en kunnen deze samen met hun ouder(s) herhalen.

Stap 5: *Bijeenkomst 2: Eigen plek; waar voel ik mij fijn*

Tijdens deze bijeenkomst staan de volgende thema's en vaardigheden centraal:

- *Bewegingsthema's*
Eigen ruimte/eigen plek innemen, bewust worden van lichaamssignalen en lichaamshouding, ervaren van persoonlijke ruimte en grenzen, vertrouwen.
- *Vaardigheden*
Kind leert lichaamsbewustzijn, door ontspanningsoefeningen, die het ook op een later moment kan inzetten, emoties uitdrukken met lichaam, effect van houding op hoe je je voelt.
- *Doel*
Verbeteren en interpreteren van (non) verbale communicatie

Stap 6: *Bijeenkomst 3: Besef van eigen grenzen, je rustig en sterk voelen*

Tijdens deze bijeenkomst staan de volgende thema's en vaardigheden centraal:

- *Bewegingsthema's:*
Lichaamsbesef, ademen, controle, kracht
- *Vaardigheden*
Kind leert lichaamsbewustzijn, door ontspanningsoefeningen, die het ook op een later moment kan inzetten, emoties uitdrukken met lichaam, effect van houding op hoe je je voelt. En leert hier woorden aan te geven.
- *Doel*
Het kind leert wat hem of haar steun geeft.

Stap 7: Bijeenkomst 4: Opkomen voor jezelf en hulp vragen

Tijdens deze bijeenkomst staan de volgende thema's en vaardigheden centraal:

- *Bewegingsthema's:*
Waarnemen, kracht gebruiken, incasseren
- *Vaardigheden*
Het kind heeft vaardigheden en woorden hoe het op een juiste manier hulp kan vragen, en hoe het op een juiste manier zijn eigen wensen en behoefte duidelijk kan maken aan een ander kind.
- *Doel*
het kind weet hoe het hulp kan vragen ,heeft vaardigheden om op te komen voor zijn eigen belang of behoefte.

Stap 8: Bijeenkomst 5: Samenwerken en eigenschappen

Tijdens deze bijeenkomst staan de volgende thema's en vaardigheden centraal:

- *Bewegingsthema's:*
Contact, aandacht en concentratie, kracht, vertrouwen, leunen en steunen, opkomen voor jezelf, zelfbewustzijn, luisteren naar lichaamssignalen/eigen behoeften.
- *Vaardigheden*
Het kind kan samenwerken door af te stemmen op de ander, maar ook rekening te houden met de eigen behoefte. Het kind doet dit door vragen te stellen en te checken bij de ander, maar ook na te gaan bij zichzelf wat hij wil en hoe hij dit kan overbrengen op de ander.
- *Doel*
Het kind kan op een prettige manier samenwerken, waarbij het rekening houdt met zijn eigen wensen en die van een ander.

Stap 9: Bijeenkomst 6: Afscheid nemen, ik ben trots op mijzelf

Tijdens deze bijeenkomst staan de volgende thema's en vaardigheden centraal:

- *Bewegingsthema's:*
Op eigen kracht vertrouwen, meebewegen en afstemmen op elkaar
- *Vaardigheden*
Het kind heeft meer zelfvertrouwen en kan anderen een compliment geven en zelf ontvangen. Het kan op een prettige manier afscheid nemen, met aandacht voor zichzelf en voor de ander.
- *Doel*
Het kind maakt makkelijker contact met andere kinderen, in spel en samenwerking en kan dit contact op een goede manier afsluiten.

Stap 10: Evaluatie van de effecten van de training

Na de groepstraining volgt er een standaard verslag van de programma onderdelen, met hierin ook een stuk over het desbetreffende kind. Dit verslag wordt verstuurd naar de ouders, waarna een telefonisch contactmoment volgt. Hierin wordt besproken wat de mogelijke impact van de groepstraining is geweest en wat de ouders hiervan opmerken in de thuissituatie. [Ook worden eventuele vervolg mogelijkheden besproken, dit kan individueel plaatsvinden of in een andere groepstraining, zoals "Kraak de code" of "Girls club"]. Kinderen krijgen een diploma aan het einde van de laatste bijeenkomst voor het deelnemen aan de groepstraining.

2. Uitvoering

Materialen

De groepstraining bestaat in totaal uit 6 bijeenkomsten. Tijdens elke bijeenkomst staat een thema centraal en worden verschillende vaardigheden geoefend. Ter ondersteuning van deze vaardigheden worden spellen en knutselwerken gebruikt; verschillende soorten spel- en knutselmateriaal zijn dus nodig. Ook wordt er bij elke bijeenkomst iets te eten en drinken aangeboden (koffie/thee/limonade en koekjes).

Specifiek per bijeenkomst zijn de volgende materialen nodig:
(draaiboek en werkbladen zijn te verkrijgen via de Bartiméus academie)

- Bijeenkomst 1

Bij de eerste bijeenkomst zijn dozen nodig om schatkisten te maken, knutselmateriaal om de dozen te versieren en een steentje. Er wordt gebruik gemaakt van een fysiobal (of rinkelbal) en een hoepel voor een kennismakingsspel.

- Bijeenkomst 2

Bij de tweede bijeenkomst nemen de kinderen hun lievelingsknuffel mee en wordt daarnaast gebruik gemaakt van pittenzakken. Aan de ouders wordt gevraagd om een foto te maken van het kind met de schatkist, deze uit te printen en in de schatkist te doen.

- Bijeenkomst 3

Bij de derde bijeenkomst zijn papier en stiften nodig en dekens/doeken.

- Bijeenkomst 4

Voor de vierde bijeenkomst zijn papier en stiften nodig en is gevraagd aan de ouders om een kaart te schrijven voor hun kind waarop geschreven staat wat ze waarderen aan hun kind.

- Bijeenkomst 5

Bij de vijfde bijeenkomst is karton nodig voor het knutselen.

- Bijeenkomst 6

Bij de zesde bijeenkomst zijn gekleurde kaartjes met stiften nodig.

Locatie en type organisatie

De trainingsbijeenkomsten vinden plaats in een lokaal met voldoende bewegingsruimte en ruimte om te knutselen, voor +/- 10 personen. [De training wordt uitgevoerd door een expertiseorganisatie die gespecialiseerd is in de begeleiding van kinderen en jongeren met een visuele beperking (zoals Bartiméus of Koninklijke Visio).] Per groepstraining worden 2-3 professionals ingezet.

Opleiding en competenties van de uitvoerders

[De training wordt door zorg professionals uitgevoerd, dit kunnen ambulant begeleiders, revalidatie en advies therapeuten of soortgelijke ambulante professionals zijn, hierna 'trainers' genoemd.] De trainers dienen gespecialiseerd te zijn in het werken met kinderen en jongeren met een visuele beperking. Indien nodig, wordt ook een psycholoog betrokken om mee te denken. De trainers hebben de volgende vaardigheden, ervaringen, competenties en/of trainingen gevolgd:

- HBO niveau, pedagogische vaardigheden
- Kennis over de visuele beperkingen
- Kennis over de ontwikkeling van kinderen
- Ervaring in het geven van groepstrainingen
- Kennis van sociale competenties en emotionele ontwikkeling

Kwaliteitsbewaking

Tijdens het voorgesprek wordt met ouders en kind gesproken over individuele doelen en aandachtspunten die in de training aan de orde komen. Wanneer er voorafgaand of tijdens deelname aan de Schatkist vragen zijn over bijvoorbeeld bijzonder gedrag, dan kan een gedragsdeskundige gevraagd worden mee te denken. Verder is voor een goede kwaliteit van de training de frequentie van belang, dus er zijn in ieder geval 5 tot 6 bijeenkomsten en de trainers zijn competent om de training te geven.

De training wordt aan het einde geëvalueerd door de trainers. Er vindt een jaarlijks overleg plaats met alle betrokken trainers van De Schatkist om de training te evalueren en indien nodig aan te passen.

De facilitaire/organisatorische zaken omtrent de groepstraining wordt geregeld [door de Academie van de uitvoerende expertiseorganisatie. De kwaliteit van het uitvoeren van de interventie wordt bewaakt in de reguliere overleggen, zoals de multidisciplinaire overleggen en vakgroep-overleggen.]

Randvoorwaarden

De volgende randvoorwaarden zijn van belang voor een goede uitvoering:

- Voor de groepstrainingen zijn er minimaal 4 en maximaal 8 deelnemers
- De samenstelling van de groep blijft in principe gelijk gedurende de gehele training. Dit betekent dat gedurende de bijeenkomsten steeds dezelfde trainers betrokken zijn en dat een deelnemend kind bij iedere bijeenkomst aanwezig is, in verband met de continuïteit.
- De trainer houdt in de gaten dat aan de randvoorwaarden voor een succesvolle training wordt voldaan: het creëren van veiligheid in de groep door het gebruik van vaste regels.
- De ruimte moet veilig en geschikt zijn voor een groep kinderen. De ruimte is voor de hele training beschikbaar zodat er continu van dezelfde ruimte gebruik kan worden gemaakt.
- Er moet goede ondersteuning zijn wat betreft de organisatie (brieven versturen, reservering ruimte, personele beschikbaarheid etc.)

Implementatie

Van belang is dat de groepstraining alleen gegeven wordt door professionals die competent genoeg zijn (zie hierboven 'opleiding en competenties van de uitvoerders') en zijn ingewerkt door ervaren professionals van de groepstraining. Er is een draaiboek aanwezig van De Schatkist training. Daarnaast zou dit VIVIS protocol gebruikt kunnen worden als algemene beschrijving van de training.

Tenslotte is een belangrijke voorwaarde dat er multidisciplinaire expertise is op het gebied van visuele beperkingen. Vandaar dat De Schatkist training op dit moment alleen kan worden gegeven door de expertiseorganisaties op het gebied van visuele beperkingen. [De training wordt op dit moment alleen uitgevoerd door Bartiméus. Indien een andere expertiseorganisatie de training zou willen implementeren, zou dit mogelijk zijn en zal er een samenwerking tot stand kunnen komen. Mogelijk vindt dit in de toekomst plaats.]

Kosten (anno 2020)

De kosten van de training worden vergoed vanuit het basispakket van de zorgverzekering, met uitzondering van het eigen risico. Aangezien de doelgroep kind en jeugd betreft van onder de 18 jaar is er geen sprake van het eigen risico.

Personele kosten:

- Uren van de trainers. De training vindt gemiddeld één maal per jaar per regio plaats. Een traject omvat 6 bijeenkomsten van 2 uur. Er zijn in ieder geval 2 trainers betrokken, die in totaal 24 uur spenderen aan de bijeenkomsten zelf en ook nog per bijeenkomst ongeveer 2 uur kwijt zijn aan voorbereiding en reistijd. Dit komt in zijn totaliteit neer op 48 uur. Als we uitgaan van een uurtarief van €38,- dan komen de personeelskosten op €1824,-.
- Uren van ondersteuning van multidisciplinair team: naar schatting 3 uur. Hierbij zijn de uren van het voorafgaande diagnostiektraject niet meegerekend.
- Het inwerken van een nieuwe collega: naar schatting 3 uur
- Intervisie via de vakgroep: naar schatting 3 uur per jaar

Materiële kosten omvatten:

- de ruimte die gebruikt wordt
- de materialen die nodig zijn tijdens de sessies, deze kosten ongeveer € 75,-.

3. Onderbouwing

Aard van het probleem – max 400 woorden

Bij kinderen met een visuele beperking is het risico op problemen in de sociaal-emotionele ontwikkeling groter dan bij goedziende kinderen. Deze kinderen hebben door hun beperking moeite met imitatie van voorbeeldgedrag en het interpreteren van sociale situaties. Dit kan resulteren in een sociale onhandigheid.

Voor kinderen met een visuele beperking is samenspelen en -werken vaak lastiger, doordat:

- ze visuele informatie missen om goed te kunnen invoegen in een spel
- 'de ander' hen op een andere manier benadert door hun visuele beperking
- zij vaak meer moeite en tijd nodig hebben om zich te kunnen inleven in een ander.

Het is belangrijk dat zij dit laatste wel leren: bijvoorbeeld op school, clubjes en met familie. Om relaties met anderen aan te kunnen gaan, moet je kunnen communiceren. Kinderen met een visuele beperking missen de non-verbale communicatie en hebben daardoor meer moeite met het contact aangaan en het in stand houden van een contact dan goedziende kinderen.

Enerzijds doordat zij (visuele en sociale) informatie missen, anderzijds doordat 'de ander' vaak op een andere manier met hen omgaat vanwege die visuele beperking (men vindt het zielig, is vergevingsgezinder, of plaagt/pest juist meer). Dit maakt dat slechtziende kinderen minder ervaring opdoen in het aangaan van (spel)contacten.

Hierdoor zijn zij gemiddeld minder weerbaar en autonoom: het kind weet niet altijd wat het nodig heeft en kan niet altijd een passende oplossing bedenken voor een probleem.

Slechtziende kinderen hebben meer moeite met het aflezen van vooral non-verbale communicatie, expressie, houding en emoties. Wanneer een kind visueel beperkt is, loopt hij/zij meer risico de signalen in de omgang met andere kinderen te missen of deze niet goed te interpreteren. Zij missen bepaalde interacties, zoals een blikwisseling of een knipoog. Ook hebben kinderen met een visuele beperking over het algemeen meer tijd nodig. Het hebben van een visuele beperking maakt het verwerven en onderhouden van sociaal-emotionele competenties dan ook lastiger.

Vaak is al aangetoond dat het aantal vrienden van kinderen en jongeren met een visuele beperking kleiner is dan van kinderen en jongeren zonder een visuele beperking. Dit kleinere netwerk komt, zowel nationaal als internationaal, uit verschillende wetenschappelijke onderzoeken naar voren (o.a. Kef, 1997; Kef, Hox en Habekothé, 1997). Kinderen en jongeren met een visuele beperking geven zelf aan graag meer contacten met leeftijdgenoten te willen. Wel zijn zij redelijk tevreden met de contacten die zij al hebben en de steun die zij krijgen. Daarnaast blijkt dat kinderen en jongeren met een visuele beperking minder tijd actief doorbrengen in een gezelschap van anderen en dat zij meer tijd besteden aan hobby's binnenshuis zonder gezelschap. De vriendschappen die de kinderen en jongeren hebben, zijn dan ook voornamelijk op school ontstaan.

Een kleiner sociaal netwerk kan een risico zijn. Door minder met leeftijdsgenoten om te gaan, blijft de leefwereld van hen vaak beperkt tot het eigen huis en de familie. Zij doen minder ervaringen op buitenshuis, waardoor deze kinderen ook minder weten wat normaal is voor die leeftijdsgroep en wat 'hot'/populair is. Onderzoeksresultaten van onder meer Kalksma (2005) lijken erop te wijzen dat behoorlijk veel kinderen en jongeren met een visuele beperking spanning ervaren bij het aanknopen van gesprekken en het contact leggen met leeftijdsgenoten. De kinderen en jongeren die dit probleem ervaren, hebben vaak ook minder vrienden. In meerdere onderzoeken, onder meer Looijestijn (2004) en Kef (2006), is aangetoond dat kinderen en jongeren met een visuele beperking meer problemen met sociale vaardigheden hebben of lager scoren op sociale competenties. Deze sociale vaardigheden hebben dan vooral betrekking op het omgaan met leeftijdsgenoten en intieme relaties. Dit werkt ook nog door in de jongvolwassenheid: als men als kind en jongere meer problemen heeft ervaren op het gebied van vriendschappen en intieme relaties, is de kans bijzonder groot dat die persoon zich in de jongvolwassenheid minder gelukkig voelt en ook ontevreden is over zijn contacten.

Ernst/ omvang – max 400 woorden

De visuele beperking zelf is een factor die bijdraagt aan problemen in de sociaal-emotionele ontwikkeling. Het zien is voor het leggen en onderhouden van contacten een belangrijk zintuig. Kinderen met een visuele beperking zien simpelweg de dingen niet of minder waar andere kinderen zo graag op af gaan. De stimulans die uit gaat van speelgoed dat vlakbij hen ligt, bereikt hen niet of minder. Als ze al zelf op onderzoek uitgaan, dan komen ze gemakkelijk in situaties terecht waarin ze zich bezeren. Een paar keer je hoofd stoten waardoor er een negatieve invloed ontstaat op de ondernemingslust. De bewegingsontwikkeling van slechtziende kinderen loopt uiteen (Boer-Drenth, 1993). Houterige bewegingen worden vaak gezien bij hen. De oorzaak volgens veel onderzoekers ligt niet alleen in de beperking zelf, maar ook in de wijze waarop de omgeving reageert. Het kind maakt vaak een hulpbehoevende indruk, waardoor het voor ouders moeilijker is het kind voldoende tijd te geven en de ruimte te laten om het zelf te doen. Het wordt een gewoonte om alles naar het kind toe te brengen.

Een ander probleem is dat het voor slechtziende kinderen moeilijker is om een goed lichaamsbewustzijn op te bouwen. Het lichaamsbewustzijn is een belangrijke basis voor ieder mens. Zonder kennis van het eigen lichaam kan het kind geen accuraat zelfbeeld en zelfbewustzijn ontwikkelen. En dat is weer een belangrijke basis om goed sociaal te functioneren. Blinde kinderen raken meer aan dan goedziende kinderen om alle informatie te verkrijgen. Maar aanraking heeft ook te maken met intimiteit, waardoor aanraken in sociale verbanden moeilijker wordt. Hierdoor is het lastiger voor blinde kinderen om andere kinderen te leren kennen en een plekje te verwerven tussen anderen, in de maatschappij.

Als gevolg van verminderde visuele input is het ontwikkelen van zelfbewustzijn bij slechtziende kinderen minder vanzelfsprekend en heeft het meer aandacht nodig. Een verminderd zelfbewustzijn kan invloed hebben op de sociaal-emotionele ontwikkeling. Zelfbewustzijn geeft het kind de mogelijkheid om keuzes te maken in het leven. Als je jezelf kent, weet je wat je mogelijkheden en beperkingen zijn en ben je je bewust van je wensen, behoeften en emoties en kun je leren keuzes te maken in je doen en laten. Kinderen met een visuele beperking kunnen niet of minder zien hoe ze eruit zien en hoe ze overkomen. Ze kunnen dit niet of minder zelf controleren en kunnen daar onzeker over zijn.

De lichamelijke afstand die we tot anderen bewaren heeft een grote invloed op onze gesprekken en onze relaties. De afstanden, waarvoor wij in verschillende situaties kiezen, hebben sterk te maken met de cultuur waarin we zijn opgevoed. De afstand speelt een rol om het begin en het einde van een gesprek aan te geven. Maar ook in het aangeven van hoe intiem en hoe persoonlijk men de onderlinge relatie definieert. Voorbeelden waar slechtzienden mee kunnen worstelen als het gaat om lichamelijke afstand:

- Het slechtziende kind komt dichtbij staan als het de mimiek van de ander wil zien. Het blinde kind wil meer voelen. De sociale afstandsregels zijn dan niet meer van toepassing.
- Als een slechtziende dichterbij komt dan we gewend zijn, voelen we ons erg ongemakkelijk, zodat we achteruit stappen. Mensen hebben behoefte aan persoonlijke ruimte rond het eigen lichaam. Wie daar ongevraagd in komt, kan rekenen op een afwerende reactie. Het is belangrijk dat het kind leert bepalen wat een goede afstand is.

Spreiding – max 200 woorden

In Nederland ligt de prevalentie van visuele beperkingen bij kinderen rond de 0,1- 0,2%. Slechts 6% van deze kinderen is totaal blind (Melief & Gorter, 1998). De ontwikkeling van visueel beperkte kinderen is, meer nog dan de ernst van hun beperking, afhankelijk van de aanvangsleeftijd en progressie van de beperking, compensatie door andere zintuigen, en cognitieve, persoonlijkheid- en gezinsfactoren (Van Eijden, 2004). Hoewel de meeste kinderen met een visuele beperking zich goed ontwikkelen als er sprake is van voldoende steun en mogelijkheden tot compensatie (Kef, 1999), blijkt ongeveer 15- 40% van de normaal intelligente kinderen op latere leeftijd internaliserende sociaal-emotionele problemen te hebben. Ongeveer de helft van de kinderen lijkt een grotere kans te hebben op psychische klachten. Dit lijkt mogelijk te komen door meer beperkte mogelijkheden tot cognitieve compensatie van de visuele beperking. Ook lijken kinderen met een visuele beperking makkelijker te worden overvraagd wanneer zij uit hun vertrouwde omgeving worden gehaald (Begeer & Albrecht, 2008).

Gevolgen – max 200 woorden

De groepstraining De Schatkist richt zich op sociaal-emotionele vaardigheden die nodig zijn om beter te kunnen participeren binnen het gezin, op school en in het contact met leeftijdsgenootjes. De focus ligt daarbij op onderstaande acht factoren. Deze zijn benoemd in deze interventie beschrijving als thema's van de bijeenkomsten en vormen de rode draad door de interventie.

- Vergroten van het zelfinzicht, behorend bij subdoel 1; Na afloop van de training is het kind beter in staat tot zelfreflectie (in relatie tot de visuele beperking)
- Communicatie, behorend bij subdoel 2; Na afloop van de training is er een toename van de (non-) verbale communicatie in het contact met de ander en is het kind beter in staat (non-) verbale communicatie van de ander te interpreteren (in relatie tot de visuele beperking).
- Autonoom handelen, behorend bij subdoel 3; Na afloop van de training weet het kind beter wat hem of haar steun geeft en kan dit inzetten om een probleem op te lossen.
- Vergroten van eigenwaarden, lichaamsbewustzijn en zelfbewustzijn, behorend bij subdoel 4; Na afloop van de training is er sprake van een toename van het lichaamsbewustzijn. Lichaamsbewustzijn is een basisvoorwaarde om tot communicatie te komen bij kinderen met een visuele beperking.
- Emoties, behorend bij subdoel 5; Na afloop van de training herkent en uit het kind beter zijn of haar emoties en gaat hier op een meer passende manier mee om.
- Weerbaarheid, behorend bij subdoel 6; Na afloop van de training komt het kind op een meer passende manier voor zichzelf op en weet hierbij grenzen aan te geven en deze ook toe te passen.
- Hulp vragen en geven, behorend bij subdoel 7; Na afloop van de training kan het kind om hulp vragen wanneer nodig en weet hoe hij of zij hulp kan bieden aan een ander.
- Samen kunnen spelen en werken, behorend bij subdoel 8 → Na afloop van de training speelt / werkt het kind beter samen met een ander kind.

4. Onderzoek

Er is beperkt onderzoek gedaan naar de uitvoering. Na afloop van de groepstraining wordt er een standaard verslag van de programma onderdelen naar alle betrokkenen gestuurd, met hierin ook een stuk over het desbetreffende kind en volgt hierna een telefonisch contactmoment met de ouders/verzorgers. Hierin wordt besproken wat de mogelijke impact van de groepstraining is geweest. De groepstraining wordt aan het einde geëvalueerd door de trainers. Er vindt een jaarlijks overleg plaats met alle betrokken trainers van De Schatkist om de training te evalueren en indien nodig aan te passen.

Er is geen specifieke wetenschappelijke kennis beschikbaar over het effect van De Schatkist voor kinderen met een visuele beperking. Het is raadzaam hier in de toekomst verder onderzoek naar te doen om antwoord te kunnen geven op bijvoorbeeld de volgende vragen:

- Leidt de training tot een verbetering van de sociaal-emotionele vaardigheden van het kind?
- Zorgt de training voor het verminderen van participatieproblemen en actievere deelname aan de samenleving?
- Draagt de betrokkenheid van meerdere partijen (school, gezin, sociale omgeving) bij aan de effectiviteit van de training?

5. Samenvatting Werkzame elementen

De training is gebaseerd op de volgende methoden:

1. Bewegingservaringen, psychofysieke didactiek en ervaringsleren:

- Sherborne (Veronica Sherborne): Sherborne werkt via eenvoudige bewegingservaringen en helpt kinderen zich te concentreren en te richten op het eigen lichaam. Het helpt hen te luisteren naar hun lichaam en zich zo bewust te worden van de mogelijkheden en beperkingen. Op deze wijze groeit ook de kennis en het vertrouwen in zichzelf en de ander. Vanuit dit vertrouwen leert het zijn omringende wereld kennen.
- Rots en Water (Freerk Ykema): Rots en Water maken gebruik van een psychofysieke didactiek, wat inhoudt dat startend vanuit een fysieke invalshoek, mentale en sociale vaardigheden worden aangereikt en verworven. Actie (spel en simpele zelfverdedigingsvormen) wordt afgewisseld door momenten van zelfreflectie en kringgesprekken. Weerbaarheid en solidariteit, oftewel 'Rots' en 'Water', worden in balans gepresenteerd en getraind.
- Ervaringsleren: Ervaringsleren is een methodiek die gebaseerd is op leren door ervaringen; kennis op doen door zelf te doen, te ontdekken, te reflecteren en te evalueren. Ervaringsleren is een actieve methodiek, waarmee je samen aan de slag kan gaan. Ervaringsleren werkt aan de hand van opdrachten en uitdagingen. Deze opdrachten zijn zeer divers. Van 'schijnbaar' simpele spellen dicht bij de grond, tot complexe samenwerkingsopdrachten in de zaal en in de stad.

2. Betrokkenheid ouders:

Groepstraining De Schatkist richt zich ook op de intermediaire doelgroep: de ouders en/of verzorgers. Ouders en/of verzorgers ervaren vaak handelingsverlegenheid bij de opvoeding van hun kinderen. Zij hebben behoefte aan het uitwisselen van ervaringen met andere ouders en het vergroten van hun opvoedingsvaardigheden om hun kind beter te ondersteunen bij het omgaan met de participatieproblemen die het ervaart.

Voor alle kinderen geldt dat een veilige band met hun ouders de beste basis is voor een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling. Dit geldt uiteraard ook voor kinderen met een visuele beperking. Als het kind zich veilig voelt, kan het zich positief ontwikkelen naar de eigen mogelijkheden en leert het zijn emoties te reguleren. Een kind kan zich veilig aan zijn ouders hechten als zij gevoelig zijn voor de emotionele signalen van hun kind. Door ouders te betrekken bij de groepstraining, leren zij de emotionele signalen van hun kind beter herkennen en kunnen zij hun kind helpen met het verwoorden van emoties.

3. Bewegen en beleven, doen en ervaren. Er wordt gebruik gemaakt van fysieke oefeningen om sociale vaardigheden te ontwikkelen. Tijdens het bewegen wordt het kind zich bewust van zijn eigen lichaam, het ervaart spanning of blijdschap in het lichaam en leert dit te verwoorden. Het kind komt in een georganiseerde omgeving in contact met andere kinderen met een visuele beperking, leert actief signalen van anderen te herkennen en leert rekening te houden met anderen. Tenslotte past het kind de geleerde vaardigheden toe in praktische opdrachten.

4. Versterken zelfvertrouwen door spel en bewegen.

Een kind dat voldoende zelfvertrouwen heeft, maakt gemakkelijker contact met anderen. Voor een harmonische ontwikkeling zijn spelen en bewegen van groot belang. In tegenstelling tot 'praten' en cognitief bezig zijn, spreekt het bewegen kinderen direct aan. Het kind ontwikkelt gelijktijdig voelen, denken en doen. Spel en bewegen zijn daarom een geschikt middel ter verbetering van het zelfvertrouwen en het bevorderen van samenspel.

5. Ontwikkelen van een positief en realistisch zelfbeeld.

Kinderen met een positief en realistisch zelfbeeld hebben meer zelfvertrouwen. Ze zijn minder afhankelijk van de goedkeuring en de aanvaarding van de anderen, omdat ze zichzelf hebben leren accepteren. Daarom zijn ze weerbaarder en minder beïnvloedbaar. Deze kinderen kunnen gemakkelijker initiatieven nemen, gericht kiezen en ingaan op uitdagingen. Ze herstellen sneller als ze teleurgesteld worden door een bepaalde ervaring. Spanning en angst worden beter gehanteerd. Een evenwichtig zelfbeeld beïnvloedt niet alleen de motivatie en het zich goed voelen, maar bevordert ook de relaties met anderen. Kinderen met een gezond zelfbeeld

kunnen hun kwaliteiten inzetten in de samenwerking met anderen. Ze kunnen ondersteuning vragen en accepteren. Ze kunnen omgaan met kritiek, omdat ze zich minder snel afgewezen voelen. Door onderdeel te zijn van een groep kinderen met een visuele beperking is er sneller erkenning van de rol van de visuele beperking en door het doen van oefeningen in samenwerkingsverband wordt het zelfbeeld versterkt.

6. Competentieverricht werken.

Er wordt gekeken naar wat een kind wel kan, en er wordt minder stilgestaan bij de heersende problematiek; de nadruk van de methodiek ligt op het aanleren en instrueren van adequaat gedrag.

7. Praktische activiteiten staan centraal:

De Schatkist is laagdrempelig, omdat er gebruik wordt gemaakt van praktische activiteiten die kinderen aanspreken en die aansluiten wat ze in het dagelijks leven kunnen tegenkomen. Hierdoor kan het kind de geleerde vaardigheden gebruiken in dagelijkse situaties. Met behulp van deze methode worden aan kinderen en ouders inzichten en basisvaardigheden aangereikt.

8. Aansluiting bij ontwikkelfase van het kind:

De activiteiten en oefeningen zijn geschikt voor kinderen met een visuele beperking in de basisschoolleeftijd. Activiteiten en thema's zijn zo gekozen dat deze aansluiten bij deze levensfase en de ontwikkelingsfase waarin het kind zich bevindt. Deze leeftijdsgroep zit in een levensfase waarin de wereld voor het kind groter wordt. Het komt in aanraking met volwassenen en andere kinderen, zonder de nabijheid van de ouders. In deze periode ontstaan hechte, gedifferentieerde relaties met leeftijdsgenoten en volwassenen. In deze leeftijdsfase gaan kinderen hun sociale en cognitieve vaardigheden vergelijken met die van leeftijdsgenoten.

6. Aangehaalde literatuur

- Begeer, S., & Albrecht, G. (2008). Hoofdstuk 18: Diagnostiek van de sociaal-emotionele ontwikkeling. Kievit, Th., Tak, J.A. & Bosch, J.D. Handboek psychodiagnostiek voor de hulpverlening aan kinderen. Utrecht: De Tijdstroom.
- Boer - Drenth, M.M. (1993). Sensomotorische ontwikkeling van ziende, slechtziende en blinde kinderen. Haren: Visio.
- Eijden, A, van. (2004). Psychosociale problemen van jongeren met een visuele of meervoudige beperking. Kind en Jeugd Psychotherapie, 3, 5-18.
- Kalksma, S. (2005). *Oog voor elkaar, onderzoeksscriptie naar vriendschapsrelaties van jongeren met een visuele beperking*. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Kef, S. (1997). The personal networks and social supports of blind and visually impaired adolescents. Journal of Visual Impairment and Blindness 91, 236 - 244
- Kef, S. (2006). *Omgaan met anderen en jezelf. Onderzoek naar de psychosociale ontwikkeling, sociale netwerken en opvoeding van jongeren en jongvolwassenen met een visuele beperking*. Amsterdam: Vrije Universiteit, FPP, Orthopedagogiek
- Kef, S. (2007). *Ondersteuning door verder te kijken. Toekomstnota*. Amsterdam: Vrije Universiteit
- Kef, S., Hox, J.J. & Habekothe, H.T. (1997) On Zichtbare steun. Onderzoek naar visueel gehandicapte jongeren en hun netwerk. In Visible Support: Study of Blind and Visually Impaired Adolescents and their Networkx Thesis Publishers, Amsterdam.
- Looijestijn, P. I. (2004) *The Visual Profile*. Groningen: Stichting Kinderstudies
- Melief, W.B.A.M., & Gorter, K.A. (1998). *Slechtzienden en blinden in Nederland. Deelrapport 1: aantallen en kenmerken*. Utrecht: Verwey-Jonker instituut.
- Mijnals, G.J. (2011). *Sociale participatie van jonge mensen met een visuele beperking in het voortgezet speciaal onderwijs (VSO), het regulier voortgezet onderwijs (RVO) en na het afronden van het VSO*. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Sherborne Vereniging België (2009). *Het groene boekje. Een kijk op Sherborne bewegingspedagogiek*.
- Ykema, F. (2011). *Rots en water perspectief. Basisboek. Een psychofysieke training voor jongens*.
- Ykema, F. (2011). *Rots en water perspectief. Praktijkboek. Een psychofysieke training voor jongens én meisjes*.